

Källakademien inbjuder till en halvdagsvandring

♪ ... en blandning av sött och salt .... ♪

Om grundvattenförhållanden och brunnar i Gamla Stan, Stockholm.

Lördag 12 maj 2018 kl. 13-17

Anders Hult och Anders Eriksson

Det gläder oss att det finns intresse för ännu en vandring i Gamla Stan.

Vandringen är avgiftsfri, förutom fika som var och en betalar för sig.

Samling vid Christian Erikssons staty Bågspännaren på Kornhamnstorg den 12 maj klockan 13⁰⁰.

Gamla Stans läge som en långsamt stigande landhöjningsbarriär mellan Saltsjön och Mälaren, har i kombination med Saltsjöns naturliga nivåvariationer och Mälarens vattenregleringar medfört flera problem. Tidigare gällde dessa främst att saltvatten tidvis infiltrerade i Stockholmsåsens genomsläppliga jordlager och påverkade vattenkvaliteten i brunnarna. På grund av landhöjningen har sjunkande grundvattennivåer under lång tid orsakat sättningar i fyllnadsmaterial och lera samt försämrad bärighet i träpålade husgrunder. Flera hus vid och utanför Gamla Stans forna stränder har därför fått grundförstärkas.

Ett betydande antal platser med anknytning till (grund-)vatten i form av brunnsöverbyggnader och fontäner finns att se, åtgärderna för att komma till rätta med sättningarna är viktiga och intressanta.

Guiden för vandringen utdelas vid start.

Anmälan senast torsdag 10 maj till

Anders Hult helst via e-post: anders.hult.88[at]gmail.com eller annars mobil: 070 631 28 03.

Vid anmälan ange namn, e-postadress samt ditt telefon- och mobilnummer så att vi kan bekräfta ditt deltagande.

OBS! Av praktiska skäl nödgas deltagarantalet begränsas till 20 personer (i ordning efter tidpunkten för anmälan). Medlemskap i Källakademien är inte nödvändigt.

Program

Start vid Christian Erikssons staty Bågspännaren på Kornhamnstorg den 10 maj klockan 13⁰⁰ där vandringsguiden också delas ut. Vandringen avslutas senast 17⁰⁰. Ordningen mellan de olika hållpunkterna kan komma att ändras.

1 Kornhamnstorg

Om Stockholmsåsen, landhöjningen och fyllnadsmassorna samt ombyggnaden av Slussen. Stockholms vattenförsörjning och brunnen i kvarteret Typhon.

2 Skeppsbron 46

Om de betydande problem som marksättningar och försvagning av delar av gamla pålningar har orsakat för bebyggelsen främst i Stadsholmens västra och sydöstra delar. Åtgärder för stabilisering.

3 Järntorgsbrunnen

Denna brunn var offentlig liksom nedan nämnda Tyska brunnen och Stortorgsbrunnen. I Gamla Stan fanns även privata brunnar. Den kuperade terrängen har inneburit att en del brunnar nått 10 - 15 meters djup.

Resonemang kring det praktiska utförandet av djupa brunnar i det instabila åsmaterialet.

4 Fontän på Österlånggatan i höjd med Brunnsgränd.

Fontänen är utformad med symboler i form av tre medeltida stadsportar genom vilka vatten rinner ner i bassängen.

5 Tyska brunnen

Läget på Tyska brunnsplan har gett namnet. Pumphuset med ursprungliga två pumpstockar och utkastare från 1787 (möjligen 1785) är utförd i gjutjärn, sandsten och cement.

Om Bergius vattenanalyser från 1758 och vattenanalyser från trakten av Skeppsbron gjorda runt år 2000.

6 Fika

Fikat intas i de medeltida underjordiska valven på Café Sten Sture invid Storkyrkan. (Här "förvarades" Anckarström en kort tid i samband med sitt spöstraff, alldeles efteråt blev han halshuggen.)

7 Stortorgsbrunnen.

Brunnen hade fyra pumpstockar och fyra utkastare. En trappa skall ha lett ner "till ett med Mälarhorisonten svarande djup" således ungefär 14 meter.

Brunnen har tidigare varit utgångspunkt för avståndsmätningar till de olika orterna i landet samt för markering av husnummer i Stockholm.

8 Kvarteret Pygmalion.

Här utspelade sig på 1400- och 1500-talen tvister kring en privat brunn.

9 "Vattenfallen" på Slottets sydöstra flygel.

10 Lejonbacken.

Bronsen för gjutningen av ett - möjligen bägge - lejonen på Lejonbacken kommer från en brunnsanläggning vid slottet Kronborg i Danmark. Om brunnar för Slottets tidigare vattenförsörjning.

11 Fontänen Morgon

Fontänen *Morgon* (1960) på Brantingstorget vid gamla kanslihuset är skapad av Ivar Viktor Jansson (1885 – 1970).

12 Den tidigare "riksfixen" det vill säga Normalhöjdpunkten vid Schering Rosenhanes gränd på Riddarholmen.

Från 1886 har den så kallade Normalhöjdpunkten varit utgångspunkt för flera precisionsavvägningar i höjdsystemet RH00 vilket fastställdes år 1900. Bakom järnluckan, som är låst, är dåvarande nollnivån representerad av en markering som låg 11,800 meter över medelvattenytan i Saltsjön. Sveriges nuvarande nationella höjdsystem RH 2000 med referenspunkt i Varberg blev officiellt 2005.